

Драган Бабић

ГЕНЕРАЦИЈА КОЈА ЋЕ (У)ЧИНТИ МНОГО

Преглед продукције кратке приче у 2014. години

Нема кратких прича, у ствари, писац или заврши кратку причу, или је продужи, или пише роман, али то су разне форме.

Милош Црњански (разговор са Ђорђем Зоркићем, „Оно што може написати само књижевник“)

Прво је покушао да се убије, а сада, кажу, хоће да ме позове на двобој. А због чега? Дури се, фркће, проповеда нове форме... Па за све нас има места, и за нове и за старе – зашто да се гурамо?

А. П. Чехов, *Галеб*

Безмало искључиво спортски термин „смена генерација“ обично има негативну конотацију и призива у сећање неуспехе репрезентативних селекција наших спортова и оправдања која се често свODE на управо те две речи. Замор и потрошеност кључних имена, с једне стране, и недовољно искуство млађих снага, с друге, заједно доводе то тога да се поједини наступи спортских колектива оцене као срамотни и недостојни традиције, па потом одбаце од свих и сместе у фиоку заборавља, међу све оне догађаје о којима је болно мислити и немогуће проговарати објективно, без емоција. Међутим, смена генерација се у оквири-ма писане речи не мора увек сматрати негативном појавом – штавише, велик број савремених националних књижевности добар део својих го-

дишњих средстава одваја на афирмацију аутора најмлађе, млађе и средње генерације, и управо се у писце у двадесетим, тридесетим и четрдесетим годинама живота улаже много и очекује још више. Наша песничка сцена већ неко време има млађе представнике, снажна и квалитетна имена овенчана највећим признањима, док се поменута тенденција – очекивања више него улагања – почиње одвијати и у прозном оквиру. У неизбежним вестима везаним за награде и листе најчитанијих наслова, приметна је растућа присутност аутора рођених током, рецимо, седамдесетих година XX века који су до сада већ етаблирани и „унапређени“ из категорије *младих* у писце *средње* генерације, премда су ове ознаке постале врло флексибилне и излизане.

Напокон, посматрајући прошлогодишњу продукцију кратке прозе, може се уочити да је управо ова генерација донела приметан број вредних наслова које препознају и публика и критика. Одређене структуре се и даље окрећу старијим писцима, хвале их и награђују, али субверзивност и алтернатива коју кратка прозна форма обезбеђује пружају простор неким другим писцима. Они се, пак, већином не окрећу ка старијима захтевајући свој глас, прилику и шансу, већ као да прихватају коегзистенцију, али је евидентно да је прошла приповедача година истакла махом млађе ауторе, чак и јасније од старијих. Укратко, генерацијски јаз постоји, али не утиче на квалитет.

Говорећи о насловима у којима су читаоци могли да уживају, између осталих треба истаћи дела Данила Николића (*Једна ујорна усјомена*, Вукотић медија), Владана Матијевића (*Присјанишија*, Агора), Михајла Пантића (*Приче од воде*, Службени гласник), Боривоја Герзића (*Последње ствари*, Ренде), Милана Годорова (*Не могу овде да дочекам јуџро*, Архипелаг), Нине Рабреновић (*Приче са границе*, Архипелаг), Игора Маројевића (*Београђанке*, Лагуна), Марија Лигуорија (*Прва љубав*, Лагуна), те прошле године преминулог Саше Хаџи Танчића (*Боџ их њогледао*, Танеси). Може се увидети да су нека од најприсутнијих и најквалитетнијих имена савремене српске прозне сцене – међу којима се издвајају она о којима ће ускоро бити више речи – прошле године остварила у краткој форми, а ту није реч само о добитницима НИН-ове и Андрићеве награде (Арсенијевић, Ђирић, Матијевић, Николић, Пантић, Хаџи Танчић), већ и о ауторима присутним на више поља и у улогама преводилаца, приређивача, есејиста и уредника (Герзић, Маројевић и др.). На пољу антологија и тематских збирки, наметнуле су се *Приче из расејања* (приредио Драгослав Дедовић, Самиздат), *Ејџџафија рајџа: анџолоџија срџске рајџне џриче* (приредио Младен Весковић, Београдски универзитет и Универзитетска библиотека „Светозар Марковић“) и *Четвртџастџо месџо: анџолоџија џрича о читџању новина* (приредио Срђан В. Тешин, Архипелаг). Посебну позицију у прошлогодишњој

продукцији заузима издање *Нова српска приповешка* (приредио Горан Скробоња, Паладин) са тридесет и четири аутора различитих поетичких и тематских оквира, док присутна имена – Гаталица, Ленголд, Писарев, Ђурђевић, Олтвањи, Павковић, Бајић, Зелић, Бјелогрић и други – као и обим, замах и опсег пројекта који је довео до издања (све приче су већ штампане у Паладиновим антологијама; сад су сабране као *the best of*) чине ово дело капиталним пресеком битним за будућа истраживања српске приповедне прозе с почетка XXI века.

О неким до сада непоменутиим збиркама вредним пажње које су већ привукле интересовање критике и читалаштва ће сада бити више речи.

Отприлике у исто време када је стигла вест да је његов роман *Савим скромни дарови* (2011) овенчан трећим великим признањем (Европска награда за књижевност, после Виталове и награде „Бора Станковић“), Угљеша Шајтинац је објавио и другу књигу кратке прозе, *Банатијоријум и ина проза* (Архипелаг). Ова случајна подударност је довела до тога да се ново издање, барем у првим новинским освртима, ставља у исти контекст са поменутиим романом, али се пажљивијим читањем открива да са њим, сем одређених генерацијских, просторних и филозофских мисли, не образује толико веза колико формира у амбијенту између, рецимо, драма *Худерсфилд* (2005) и *Банати* (2007) и романа *VOK ON!* (2007). Било би наивно дефинисати тематско-поетичку основу прича као „коментар нашег пада и пропасти“, али Шајтинац описује управо то, премда посве необично, емотивно и специфично. Гротеска, која се у почетним причама меша са квалитетним хумором, у једном тренутку прераста у отужну слику свакодневице, којој се читалац више не смеје, већ, сада мисли скренутих на *оно право*, увиђа како и сам (про)пада заједно са протагонистима у свету који је одавно отишао дођавола. Овај преокрет се дешава у средишњој и најобимнијој целини, „Амико“, која прелази оквире и границе кратке приче и прераста у комплексну, језички захтевну и стилски разиграну парафразу епске потраге у савременом поп контексту. Док, дакле, првих пет прича одликују хумор, сленг и жаргон, (не)искрен полет и иронија, потоњим пет дефилију војници, рањеници, пропали уметници на рубу егзистенције и неостварене љубави. Од младости у првој причи „Плана није било“ до сахране наратора последње, инспирисане Џеком Лондоном, „Мејсон у ваздуху“, Шајтинац се тематски креће надолу, али стилистички остаје на истом нивоу. Можда зато што описује простор Баната са његовим специфичним ликовима, он подсећа на помало забораваљену кратку прозу Милоша Црњанског, који је тај простор и исте људе описивао на сличан начин, пре безмало целог века, а којом дефилију карикатуре готово једнако поремећене свести и судбине, људи

неснађени и одузети. Међутим, док су они имали објективан разлог за такво понашање услед управо преживљеног Првог светског рата, над ставком да се Шајтинчеви јунаци, скоро сто година касније, понашају и размишљају на сличан начин – било да се ради о коинциденцији, понављању историје као сатире или симптоматичној дијагнози друштва – читалац се може највише замислити.

На трагу три примећена наслова врло високог квалитета, романа *Мриво поље* (2010) и *Сашори* (2013), и награђене збирке прича *Еспирандо* (2011), нова збирка Срђана Срдића *Сагоревања* (Књижевна радионица Рашић, доступна и у електронском формату код истог издавача) ка читаоцима обликује двоструки приступ: одговара на питања из ранијих дела и поставља нова, још тежа и комплекснија. Она продубљује пишчеву поетику која је до сада постојано утемељена и која се сваким новим делом усложњава и добија на богатству, тако да пружа комбинацију очекиваног израза и неочекиваног додатка. У овим причама се тај новум крије у херметичности исказа, нагињању ка благој фантастици и стилистичко-језичком напретку. Прве вести о овом рукопису датирају из 2010. када је Срдић, као добитник Пекићеве стипендије, обзнанио да ће се у делу анализирати трагање јунака за идентитетом кроз процес сагоревања, где се крије и тајна наслова: они у маниру феникса одбацују своје старо „ја“, представљају се у новом светлу, креирају виртуалне (под)идентитете, беже од стварности, истражују сопствени чулни и еротски набој, улазе у разне конфликти, удаљују се од породице и околине, и откривају тајне из прошлости, а све да би у том новом, скоро „ажурираном“ облику могли да преживе у прљавом свету. Исто као што у есејима збирке *Зайиси из чиипања* (Културни центар Новог Сада), објављене недуго након *Сагоревања*, расветљава маргинал(изова)не ауторе (Џон Кенеди Тул, Јукио Мишима, Милан Оклопцић и други), сада осветљава јунаке који су маргиналци у сопственим животима. Инспирацију и читалачке преокупације писца који је годинама радио на рукопису и дорађивао појединачне приче могу се препознати највише у епиграфима и стилу који на моменте евоцира Бернхарда и Џојса (иронија, блок-форма, ток свести, итд.), али и свеprisутну музику, поп културу, Гогоља и самог Пекића. Уплив идеолошких пасажа било које врсте, као и политичко-друштвених активности и бунта млађе генерације, толико присутних у савременој српској прози, код Срдића махом изостају – када дотиче ту тему, онда се критички осврће на појаве попут антисемитизма, нацизма и хомофобије, те злочине и критику политичке елите. Можда и највећа вредност ове збирке јесте једнако убедљиво и аутентично представљање судбине трагичног појединца у провинцији, на војвођанском селу или у Прагу, Бечу, Африци („Еспирандо“, „Leng Tchè“), целог друштва („Па-

цов сањари“, „Оловни карусел“) и уметничког сензибилитета пренетог у стварност („Голем“ и завршна прича, „О вратима“). Структура збирке формира узлазну путању не само у стилском смислу, већ и тематски, и финишира причом коју многи тумачи већ сада сматрају једном од најуспелијих у досадашњем приповедном опусу овог аутора. Неке од девет на моменте тешко читљивих и тмурних прича из збирке *Сагоревања* представљају антологијски материјал који не би смео да буде заборављен и остане непознат од стране читалаштва, критике и жирија.

Представивши се у краткој прози првом целовитом збирком *Ово није весело место* („Лагуна“), Владимир Арсенијевић гради свој простор и у овој форми са пет дужих прича и укљученим реиздањем илустроване збирке/циклусом уланчаних прича на трагу новеле, *Минути – иути око светиа за 60 секунди* (2011, Студентски културни центар Нови Сад, луксузно издање са илустрацијама Валентине Броштеан), која се овде појављује у форми неочекиваног бонуса, „поклон приче“ која затвара дело. Повезујући наслов са просторно-временским одређењем радњи прича (Београд, Њу Џерзи, Лондон и др. од 1930-их до 2010), лако се наслућује основна теза: „весело место“ не постоји и никада није постојало. Иза те првобитне идеје, никако нове, ипак се крије дубљи концепт: првих пет прича градацијски приказују сурову егзистенцију и судбине појединаца које, како век тече, постају проблематичније и трагичније – те је јасна дискрепанција између прве и пете – да би идеја о свеprisутности зла, насиља, патње и неспокоја кулминирајући експлодирала у двадесет и пет фрагмената завршне приче. Она покрива све меридијане у једном физичком минути који представља другачије доба дана у различитим локацијама свих страна света, алудира на симултаност и повезаност појединаца једном специфичном нити, и такође илуструје колаж најширег могућег спектра људских емоција и ситуација, проблема и среће, почетака и, чешће, крајева живота. Ипак, ова заокружена и већ издата целина изгледа непотребно у овом контексту и помало квари целокупни утисак (ако је намера „Лагуне“ и/или аутора да се актуелизује први тираж некомерцијалног издавача, онда би бољи корак био поновно издање дела као засебне књиге, нарочито зато што би онда ови вредни фрагменти стигли до већег броја читалаца), посебно после успеле приче „Кинескиња“, која најтрагичније, након што већ на првим странама наговести исход, финишира рукопис актуелном темом расне и националне нетрпељивости код домаћих екстремистичко-криминалних група. Претходне четири приче варирају између (1) постмодерне мешавине историје, фактографије и фикције, с једне стране, и пастиша псеудоцитата стварних извора и стрипа, с друге, а њима промичу личности попут Геце Кона, Александра Зогра-

фа, Боба Дилана и Вудија Гатрија („Питер Фли...“ и „*Song to Mr. G*“), те (2) интимних исповести писца и његових протагониста на прекретницама живота у истовременом откривању трауме и слободе („*Crocodiles*“ и „Свирепост“). Причама је заједничка измештеност приповедача или угла посматрања и фрагментарност нарације, а универзалност теме збирке се остварује преиспитивањем појмова свеприсутности и баналности зла код Жана Бодријара и Хане Арент: у свету без „веселих места“, људи су повезани злом човечанства. Арсенијевић је у овој збирци писац зрелог стила – две или три приче расту у битан део његовог опуса – који одавно није само „најмлађи добитник НИН-ове награде“; овај опис му, узгред, каткад више штети него ласка и непотребно се истиче, упркос вредности и трајности (није очекивано да ће се у скорије време у актуелној клими којој су најмлађи прозаисти изложени у погледу издавача и, нарочито, вредних награда, појавити лауреат те награде у двадесетим годинама).

Проблем са недовољно квалитетним прозним делима се најчешће своди на рецепцију и искуство које писци осете након њих – уколико су довољно самосвесни, интроспективни и развијени, неуспех дела их може научити како да наредно не буде такво или им помоћи да схвате да одређена форма или жанр једноставно не одговарају њиховом стилу. Међутим, књиге које описују извесну друштвену групу, укључе широку палету јунака и израза, а њихова сама изведба напослетку буде испод квалитета, доводе до озбиљнијег проблема и имају знатно веће, далекосежније и компликованије импликације. Са овим у вези треба истаћи збирку *Женски у сиво шехника* (Дерета) Слађане Илић. Конципирајући је као свеобухватан пресек позиције жена данас, што је на идејном плану потпуно легитимно и више но пожељно, ауторка изневерава читаоце скоро на сваком кораку. Занемаривши заводљив и непрецизан наслов који алудира на лекције којима ће (вероватно?) мушкарци лакше схватити жене или жене успешније спознати саме себе, највећи проблем двадесет и једне приче јесу непрецизност, паушалност и баналност. Овим детаљима се треба посветити, на уштрб истцања проблематичног стила и израза који варира од општих места, дигресија и неретко беспотребног понављања, до парафразе, допуне и реинтерпретације већ постојећих текстова у маниру интертекстуалног кокетирања. Што се тиче поменуте баналности, ауторка је успела да добар концепт представе једног тематско-мотивског склопа из много различитих углова поједностави уместо да га развије. Тако читаоци не добијају делове слагалице, већ једнодимензионалне исповести пропалих љубави, неостварених амбиција и жена које не демонстрирају менталну и емотивну зрелост: нараторке и протагонисткиње прича се не боре за себе у свету који их већ непоштено посматра са висине, већ се до-

датно понижавају љубавним изборима, подилажењем партнерима, остварењем привидних победа над мушком околином претерано наглашеном сексуалношћу, итд. Читаоцима, стога, приче делују бледо и неостварено; на *чишайшељке*, међутим, вероватно имају другачији ефекат и није искључено отворено незадовољство и револт што је читав женски род описан као скуп особа које ходају кроз свет, и живот, без пуно размишљања. Рукопис који је насловом представљен као свеобухватан и ауторитативан постаје неискоришћен: чак и приче са потенцијалом, попут „Завет“ и „На обалама страха“, су разводњене и окончане без ефективне поенте, а везе које беже од типичне представе нагињући хомоеротици не би ли истакле и тај тип љубави („Из канцеларијског чистиштва“, „Могоао бих се љубити са Игором“ и „Љубав“) су неспретне и превише срамежљиве. На крају, највећи проблем ове збирке није ни чињеница да су мушки јунаци типизирани (често описани само као „лепи“ и професионално одређени као уметници), а женски, посебно они у којима се наслућују аутобиографски елементи, скоро увек успешни, привлачни и атрактивни (крајње парадоксално и иронично, крајња прича садржи реченицу: „Уметност не трпи истост, бар не предуго.“), већ чињеница да ове приче поново дају женском роду секундарну позицију у друштву, уместо да је охрабре, оснаже или макар адекватно опишу.

Махом знана по критичарском и уредничком раду у београдском СКЦ-у и роману *Три самоће* (2010), Весна Капор се сада представља први пут у краткој форми збирком *По сећању се хода као по месечини* (Агора). Асоцијативан наслов отвара анализу већег броја једанаест прича – њихова тематика варира између културе сећања, свакодневице брачног/породичног живота и узора са којима образују интертекстуалне веза. Тако се дело већ поменутог Милоша Црњанског не узима само као насловна структура и епиграф најдуже приче, „Часови опсене, триптих за нас“, већ и као инспирација за причу „Сенке“, која се појавила у претпрошлогодишњој антологији *Пушник са далеког неба*, у којој је овај писац обрађиван као књижевни јунак¹. Сада се ове две приче јављају једна до друге, настављајући се и допуњујући, а у њима ауторка интерпретира и помиње не само *Сеобе* и *Другу књигу сеоба* (одакле је и поменута насловна фраза), већ и *Ишаку и коменшаре*, *Код Хијерборејаца* и „Апотеозу“, чиме се класик наше књижевности реактуелизује и његов израз опонаша. „Часови опсене, триптих за нас“ је такође добар пример стилистичке обраде: изнесена у форми фрагментата, она садржи више перспектива, тачака фокализације и преплита-

¹ Погледати „Старо, ново, најновије: Преглед продукције кратке приче у 2013. години“, *Повеља*, број 1, 2014, стр. 162–168.

ња нарације, док се њена основна тема задржава на обради књижевности и љубави које се преламају у јунакињи/нараторки. Већина осталих прича преиспитује породичне односе и махом их приповеда женски глас, те није погрешно и посматрати неколико засебних целина као конституенте једне веће. Уз то, Капорова ефектно понавља мотиве из приче у причу и наративни оквир се прелива из једне у другу, чиме се ефекат повезаности остварује и на том нивоу. Тако се, након уводне приче „Св(ј)етлост или склапање приче од тренутака“ у којој се односом брата и сестре скицирају фаталне последице скоријих ратова и мотив случајности, ређају мање или више комплементарне „Мрави“, „Музичка кутија“, „Дечје болести“ и „Кад бих могла поново“ – њих вежу мотив брака и однос троугла супруга–супруг–свекрва, мешовита осећања која опседају модерне породице, док последње две садрже и готово идентичан разговор јунакиња. Такође су присутни проблеми у комуникацији, симптоматични за наш век и друштво, као и трострука улога жене између самосвесне индивидуе, супруге и мајке. Поетизовани пасажии су стално присутни и најјасније се увиђају у причи „Снег“, минијатури о брачном (не)спокоју. Оно што Капорова – за разлику од Илићеве – успева јесте да адекватно представи проблеме и искушења модерне жене и начине како се са њима изборити без да се подлегне стереотипима, постављању у инфериоран положај и губитку гласа. Мада се све приче не могу сматрати врхунцем у прошлогодишњој приповедној продукцији, неке од њих јесу вредан допринос укупном квалитету.

Слично Капоровој, и кратка проза Миће Вујичића у збирци *Рођење на дах: приче и пошћивалице* (Геопоетика) се ослања на (изгледа) неизбежног Црњанског, али не тематски и асоцијативно, већ стилистички: ритам његових реченица највише подсећа управо на ритам који је тај писац остваривао запетама. Тај стил призива слику из наслова – живот његових јунака је сав у потрази, али не на махнит начин, већ сасвим супротно. Та мирна проза пропагира атипичне теме за припадника генерације писача који су на моменте гласни, нападни и спремни да се боре против система, па се лако увиђа да овде, као код Срдића, нема доминантне идеологије, отворене политичко-друштвене критике, тежње ка субверзивности или потребе са истицањем посебности. Аутор приповеда о личним и породичним темама појединаца чији су животи сталожени, али им потреба за променама и зарањању у дубину уз рођење на дах није страна. Стога се и ове приче читају споро и из сваке избија нека врста неочекиваности. Тематски гледано, оне обрађују суживот приповедача-протагонисте и Марте, тетке његовог оца, комбинујући антипode младости и старости, невиности и искуства, те

мерања времена уздисајима и сатима. Поред анонимности, у наратору се препознају одједи аутора, посебно у асоцијацијама на роман *Оштар ситар* (2010) и новинску каријеру – метафора фудбалске игре је сада постала проблем како наставити писање након објављеног првог дела. Његова једина успела креација, прича о Толстоју којом се збирка и окончава („Овде почива Лав Толстој“), често се помиње, а несигурност, страх и бојазан писца који је пред задатком другог текста су аутореференцијални, приметни и адекватно описани у метакњижевном маниру. Њега оптерећује писање новог рукописа, стално размишља о њему, без престанка записује, преписује, преобликује, адаптира и одбацује идеје, аутопоетички описује процес креације и меша стварност, историју, искуство и фикцију. Вујичић-критичар и Вујичић-новинар често извиру (посебно у причи „Кључне речи“) у интертекстуалним освртима на прочитане и интервјуисане ствараоце, те су у причама ликови и речи Душана Макавејева, Чарлса Симића, Раше Попова, Мирка Ковача, Божа Копривице, Петера Естерхазија и других, кулминирајући причом „Око земаљског глоба“ (такође у антологији *Пућник са далеког неба*), у којој се реченице Црњанског мешају са ауторовим. Иако су махом настајале по позиву, на одређене теме, за часописе и тематске збирке, Вујичић кроз највећи део прича провлачи лик Марте, коју сваки пут поново представи, и исту атмосферу. Управо се у овом детаљу крије организација збирке: уз исте јунаке и наратора, приче понављају лајтмотиве – страх од смрти, писање, интервјуи, кључаоница кроз коју се посматра свет (опет типичан поглед кратке прозе) итд. – и одвијају се у истом простору. Из овог разлога се она може читати као приповедни венац, збирка уланчаних/повезаних прича, где је веза појединачних целина већа и осетљивија. Ово рефлектује текст „Разгледнице“ са дванаест флеш-фикшн прича о истој јунакињи, формира циклус и симптоматично пресликава засебност и повезаност као организацију збирке. Напослетку, три приче означене као „Поштапалице“ су једино што преостаје писцу са списатељском блокадом: понављају раније теме и заокружују целовитост.

Свесна одлука да се писац бави јасно одређеном жанровском књижевношћу у данашњој издавачкој клими је ретка и храбра, посебно ако се, као и случају збирке *Покладе и друге приче* (Паладин) Горана Скробоње (нетипично опремљену информативним предговором аутора и поговором Васе Павковића), то чини у мање приметном прозном оквиру. Аутор је последњих година паралелно развијао два тока свог стваралаштва која у овом наслову достижу тренутни врхунац. Као прво, романима *Човек који је убио Теслу или Дневник ајсинџа и крви* (2010) и *Сва Теслина деца* (2013) је започео облико-

вање једног новог паралелног света историографске метафикције у чијем су средишту Никола Тесла и његов приватни, пословни и научнички живот, а овај конструкт сам аутор описује као „Теславерзум“ у којем се сусрећу историја, фантастика и фикција. Уз то, у својој издавачкој кући је приредио шест тематских антологија којима је афирмисао и представио десетине аутора и рубне теме којима баве: телевизија (*Бели шум*, 2008), урбане легенде (*Истинише лажи*, 2009), смак света (*Апокалипса јуче, данас, сушра*, 2011), вампири (*У знаку вампира* и *У знаку вампирице*, 2012) и теорије завере (*HAARP и друге приче о теоријама завере*, 2014). Ова два тока ауторско-приређивачко-уредничког рада се сада преламају у седам прича збирке међу којима неке излазе из оквира кратке приче и нагињу краћем роману. Оне су већ имале прилику да се читаоцима представе у поменутиим антологијама, те зборницима прича са Фестивала фантастичне књижевности у Пазину, такође тематски обојеним (туризам, вино и манастири). Сем чињеница да нова збирка, дакле, сабира најбоље од Скробоње последњих година и јасно се жанровски одликује, њу могу описати и везе које успоставља како са Теславерзумом („Ашурова ноћ“, „Хрид“ и последња, „Пројект: Сунце, или Анка, убица вампира“), тако и међусобно. Већина њих преиспитује постапокалиптичну визију будућности која настаје након неколико сценарија – одвајања људи на вернике и невернике са маскама и без њих и афирмације високо технолошког света ослоњеног на традицију и готово бајковито наслеђе („Покладе“); куге коју преживљава неколико имуних индивидуа („Марта“); нуклеарне катастрофе и катаклизме након које се појављује футуристичко окружење, свемирски туризам и симуларкуми земље („Прекрасна је када сване зора“ и „Хрид“); непознате несреће која оставља живе само учеснике ријалити програма („До последњег“). Дакле, преливање лајтмотива из једне приче у другу (овај поступак кулминира завршном, најдужом, у којој се срећу историјске личности, локалитети из претходних прича, мотив краја света и алузије на ауторе попут Конана Дојла и Флеминга), те из романа у приче, па чак између старијих и новијих прича, није ретко у Скробоњиној прози, а њу такође одликује и ефекат сумње, којим се читалаштво врло ефикасно позива на даље истраживање. Напоследку, он се окреће јасној критици друштва скривеној у масци натприродног и неочекиваног и кроз алузије на пропаст света, хуманост, стање човечанства у будућности и утицај друштвених мрежа се дијагностификује садашњи тренутак. Отуд ове приче постају блиске љубитељима Скробоњиних романа и жанровске књижевности уопште, али и ширем кругу читалаца и онима невичнима хорор/SF прози.

Паралелно са романом *Зауставно време* (Агора), Зоран Ђирић је публиковао збирку *Приче са зигова* (Службени гласник), која има другачију тематику, израз и атмосферу од асоцијативно-алегоријско-критичарског погледа на друштво у том роману. Пре свега, број прича и њихова дужина (ма колико у истраживању кратке прозе овај термин био проблематичан) одскачу од просека, те је тако приметно да је у питању четрдесетак краћих целина, махом не дужих од три или четири странице текста, и да се неке од минијатуре скоро могу сместити у ранг флеш-фикшн прича. Значајан део њих одликује одсуство формалне радње, заплета и карактеризације, и прецизније се могу посматрати као поетизовани монолози којима приповедни гласови ламентују над собом и везама са женама, породицом и околином. Ове прозе се тако делимично настављају на оне из претходне збирке, *Крајњи људи* (2011)², али аутор сада додатно скраћује њихов обим, „сужава“ животе јунака и ограничава израз, те се уместо тадашњих маргиналаца и ексцентрика сада стиже до еха и тек скицираних животних прича једнако унесрећених људи. Разлог овоме се проналази и у наслову збирке који поред идеје о породици, коју Ђирић на моменте уплиће, евоцира Платонову пећину и све оно што се може сазнати о свету од сенки које су једине доступне. Наратор приче „Увек све започне због најбољег пријатеља“ то јасно истиче: „Можда ја сагледавам ствари другачије. Можда и нисам ништа више од сенке на зиду.“ Ако се ово прихвати као полазиште анализе, онда се може стићи до закључка да су Ђирићеви јунаци толико поражени, понижени, огорчени и деградирани у сенке да им преостаје *само* глас, а не тело на основу којег се може разрадити детаљнија карактеризација и, консеквентно, надоградити прича, што је поступак приметан у краткој прози Самјуела Бекета. Жанровско одређење је такође битно – ово је мање класична збирка кратких прича, а више збирка поезије смештене у реченице уместо стихове, чак и са знацима слем поезије („Девојка какву желим“, рецимо), или, најјасније, збирка поетских проза/прозаида: у „Између редова је празнина“, аутор отворено наглашава шта су за њега *песма, поема и прича*, а целу збирку окончава став да он ствара „усамљену песму за један једини преостали глас“. Ако би се поставило у овакве оквире – није неопходно, али би могло бити корисно – дело би се јасније представило, а његова вредност би била већа, квалитет очигледнији, ефекат снажнији. На крају, ове минијатуре покривају прегршт категорија и тема, од моде, поп културе и рокенрола, преко почетака и крајева љубавних веза (упоредити, на пример, „О нечему из давнина“ и „Кад се анђеоло заглави у дубоком снегу“), све до бунта, критике друштва и капитализма (нпр. „Мајка природа и њен

² Погледати „Величина малих ствари: Преглед продукције кратке приче у 2011. години“, *Повеља*, број 2, 2012, стр. 153–157.

највољенији син“, „Рани радови и оно што долази после“ и „Тинејџер године“). Ћирић неретко, и у овоме је чар збирке, исписује упечатљиве реченице којима изражава комплексне емоције и заокружује поетизоване прозе у *punchline* маниру.

У домену антологија, избора и тематских збирки, сем раније поменутих наслова актуелношћу и обимом издвојају се два: *Гаврилов принцип: приче о сарајевском аџенџиџи* (Лагуна) и поменута *НААРП и друге приче о теоријама завере* (Паладин). Прву је приредио Вуле Журић и она је трећа у низу збирки о личностима наше историје и културе, с тим што се сада, након Андрића и Црњанског, као централна личност јавља Гаврило Принцип. Тако су се прошлогодишња актуелност Првог светског рата и интересовање за њега, подстакнути стогодишњицом почетка, реализовали и у кратком прозном оквиру, мада је највећи број наслова о овој теми – а COBISS систем их броји преко 400 – историјског, есејистичког и интерпретативног карактера. Ова тема је присутна у српској прози буквално од самих ратних година, и њена популарност не само да није опадала током XX века, већ је и последњих година било романескних наслова који је обрађују. Сабравши четрнаест аутора, међу којима су имена различитог израза, присутности и важности у савременој домаћој књижевности, од Игора Маројевића, Дејана Стојиљковића и Иванчице Ћерић до Милоша К. Илића, приређивач је понудио широку палету интерпретација пуњцева који су променили ток историје и пресудно утицали на свој и наредни век. Збирку отвара пролог Владимира Пиштала, прича „Принцип и процес“, мешавина есеја, филозофско-друштвено-историјских контемплација и прозе и представа ширине коју тема Првог светског рата може да заузима. Саме приче испитују како историјске догађаје преточене у фикцију (спремање атентата, његов ток и последице, људе на које је он утицао, шта се дешавало са Принципом итд.), тако и наизглед небитне ситнице које чине један пресудан историјски тренутак и претварају га у релевантну тему за књижевно истраживање. Слично прологу, збирку затвара епилог Мухарема Баздуља „О фотографији (истинита прича)“, чији поднаслов сугерише мешавину ауторовог прозног, истраживачког и новинарског стила; сам текст је раније објављен у часопису *Време* и избору текстова о Првом светском рату (*Стогодишњи рат: сарајевски аџенџиџи и шумачења*), а његово појављивање у овој збирци га реактуелизује и ставља у нови, адекватнији контекст. Збирка читаоцима доноси бар две битне ствари: пресек кратке прозе о овом догађају која доказује да велика тема попут Великог рата може да се обради и у невеликој форми (погледати и *Епифафију рата*), те, што је и општа добробит оваквих избора, сажет увид у поетике и изразе одређених писаца – сем овде поменутих Срдића и Ћири-

ћа, Миљенко Јерговић, Владимир Кеџмановић, Јелена Росић и други на одређене начине кореспондирају са својим досадашњим радом и стога су интертекстуалне везе посланица за њихове читаоце. Готово савсим супротан избор, и тематски и замахом, приредио је поменути Скробоња, а, како је раније истакнуто, *НААРР* и *групе приче о теоријама завере* је једна у низу његових тематских избора протеклих година. Двадесет и девет аутора и приче различитих обима и захвата доводе до импресивних више од шесто страница, а заступљена имена – Филип Давид, Дарко Тушевљаковић, Илија Бакић, Дејан Огњановић, Ђорђе Бајић, Тамара Лујак, Ото Олтвањи и др. – сежу од старије и средње генерације наших прозаиста до оних који се искључиво оглашавају у овом тематском опсегу. Жанровски, ове приче спадају у неколико домена (фантастика, научна фантастика, слипстрим, хорор, крими, сатира итд.) који се преплићу и повезују са мејнстрим стваралаштвом, а како ти жанрови немају адекватну позицију у нашој савременој прози, ту је вредност овог избора. Свеобухватно гледано, теме ових прича и завере на које се аутори позивају или их измишљају – вампири, атентати, нацизам, мафија, спортске и друге малверзације, нерешени међудржавни односи, мистериозне смрти познатих личности, двојници итд. – нису непознате нашој прози, али је њихов приступ сада другачији, алтернативнији и у сваком смислу пожељнији, те се недвосмислено доводи до афирмације и популаризације рубних жанрова. Премда неке од прича у овом избору нису репрезентативне и највишег квалитета када се пореде са осталим кратким прозама из прошле године, ова тематска збирка се адекватно наставља на раније изборе истог приређивача и формира битну библиотеку коју прати велик број читалаца.

Нетипично за прегледе приповедне продукције који су се претходних година појављивали на овим страницама, ова панорама кратке приче у 2014. години ће се окончати кратком и скромном паралелом са сличним текстом Славка Гордића о приповедној 2013³. Наиме, закључујући свој оглед, он сумира да „данас приче нико не чита [и то] није никакава новост“ (стр. 120), али да је овај жанр, и поред скрајнутости од стране публике и издавача, и даље не само недвосмислено виталан,

³ Славко Гордић, „Још једна приповедачка година (2013)“, *Поља*, број 491, јануар–фебруар, 2015, стр. 111–120.

Исти аутор је сличан дводелни текст објавио и о приповедачкој продукцији 2012. године: Славко Гордић, „Савремена српска прича (1)“, *Књижевни магазин*, бр. 150–153, децембар 2013 – март 2014, стр. 36–38.

Славко Гордић, „Савремена српска прича (2)“, *Књижевни магазин*, бр. 154–157, април–јул, 2014, стр. 17–19.

већ и апсолутно неопходан, колико садашњим, толико (ако не и више) и будућим читаоцима, критичарима и антологичарима. Настављајући се на овај закључак, а без претензија ка истицању поредбених односа с квалитетом текстовима тог аутора, из прошлогодишњег корпуса кратке прозе се може видети да је ситуација ипак донекле светлија и боља: већи број *укућних* дела уз већи број *квалификационих* наслова доводи до тога да су се 2014. наметнули одређени аутори који се раније или нису изражавали у кратком прозном облику, или су спадали у поменуто *младе* писце. Без жеље да се направи разлика између генерација – иако је генерацијски јаз очигледан – дела анализирана у овом прегледу доказују суживот писаца различитих поетика уочен у антологијама и изборима, те на плану инспирације одређеним канонским именима и темама. На крају, и обим овог текста показује жељу да се представи што више успешних збирки, јер је 2014. година, за разлику од неких претходних, донела довољно управо таквих наслова, а у месецима ишчекивања новог добитника Андрићеве награде, најрелевантније у домену кратке прозе, јасно је да поједина дела овде представљених писаца садрже квалитет достојан тог признања и одговорности које оно (до)носи.